Rozmaitości.

We Srodę Nro. 12. 13. Maia 1818.

A. Zatorski

(*Dalszy ciąg.*)

RAPPORTU

O czynnościach dwuletnich Rządu Królestwa Polskiego

(Z gazety Warszawskiey.)

Gornictwo.

Ukryte w łonie ziemi Polskiey bogactwa czekały na umieiętną, pracowitą i niezrażoną trudami rękę, coby ich ku zakwitnieniu kraiu użyła. Znano w Polsce te obfite dary przyrodzenia, kopano ie według zdolności, lecz brak systematu i potrzebney nauki małemi korzyściami stawiał nieraz do obfitszych na przyszłość zbiorów przeszkody, któremi się ta podobnież umieiętna przyszłość zrażała.

Stanisław August, iak wielu źrzódeł pomyślności kraiowey dotknął, tak i o wzroście kopalni zamyślał, lecz zamiar iego między tylu innemi spełzł pomyślnym nie uwieńczony skutkiem. Następne Rządy, którym się w podział te kruszcowe kopalnie dostały, zamożne i w sposoby, i w ludzi, i wiadomości, zaięły się urządzeniem górnictwa; wszystkie atoli przez nie rozpoczęte w kopalniach roboty, raczey iako przygotowawcze do dalszego rozwinienia prac uważać należy, gdyż dalszy ich postęp zmiana politycznych rzeczy przerwała. Xięztwo Warszawskie przez związek swóy z Saxonią nabyło i szczęśliwych środków i pewnieyszey nadziei wzrostu kraiowych kopalni. W roku 1812 proiekt urządzenia górnictwa iuż zaymował biegłych w tym przedmiocie, gdy woyna pierwsze ku temu celowi zatamowała kroki; a tak wszystkie zakłady górnicze za Xięztwa Warszawskiego wyrabianiem narzędzi rolniczych i potrzeb woyskowych prace swoie ograniczały; w woynie i zamieszaniu i te zniszczały korzyści. Rządowi dopiero kostytucyynemu Królestwa zostało ten ważny wydział ekonomii kraiowey dzwignąć, urządzić, w potrzebne pomoce opatrzyć, i niezmordowaną usilnością do pomyślnego zakwitnienia prowadzić.

Przeznaczony na ten cel fundusz dóbr, które się szczycą wewnętrznem ziemi bogactwem, summę 285359 zł. gr. 15 dochodu przynoszący, posłużył do wspomożenia dawnych zakładów i do poczynienia nowych przedsięwzięć, do sprowadzenia potrzebnych narzędzi. Ustanowienie i urządzenie Dyrekcyi Górniczey, układ iey etatu, prawidła iey czynności, postanowieniem z dnia 20 Lutego 1816 obięte, nayłaskawsze W. C. K. Mości przychylenie się do proiektu zaprowadzenia korpusu Górniczego, dozwolone dla niego te wszystkie korzyści, które go w ścisłey iedności trzymać i iednym duchem ożywiać maia, głoszony zamysł wprowadzenia towarzystwa Przyiacielskiego, któryby żonom i dzieciom urzędników górniczych zapewnił los swobodny na przyszłość, zakaz wprowadzania surowych rud żelaza do kraiu, dozwolone nayłaskawiey wprowadzenie bez opłaty cynku do Rossyi, okazuiąc silną i troskliwą opiekę Rządu dla kopalń kraiowych, wyiawiły kraiom, w których Gornictwo naypomyślniey zakwita, że Polska zaczyna bydź oyczyzną tey ważney przemysłu ludzkiego gałęzi.

Przez takie tylko pomoce, przy odgłosie takich zaręczeń Kommissya mogła opatrzyć się w ludzi zdolnych z zagranicy sprowadzonych, Dyrekcyą złożyć z osób znanych z gorliwości i nauki, założyć szkołę górnictwa w Kielcach, która z pomyślnym skutkiem wzrasta, i posuwa na obecny czas i na przyszłość kraiowe korzyści. Samych osób celuiacych zdolnościami dla obsadzenia Dyrekcyi i kierowania dozorstwami sprowadzono znacznym kosztem z zagranicy, iako to, górników i hutników do dwudziestu kilku osób, i kilkudziesiąt robotników.

Obrąb gornictwa i hutnictwo na 5 dozorstw podzielony został: 1. Miedziano - Gorskie; 2. Olkusko - Siewierskie; 3. Samsonowskie; 4. Suchedniowskie; 5. Białogorskie. We wszystkich tych dozorstwach znayduią się góry zawieraiące w sobie rozmaitych kruszców rudy. Sposób używany dotąd otwierania gór z wierzchu służył raczey do zalania szyb kruszcowych, niżeli do ich wydobycia, nowy i iedynie skuteczny wprowadzony spodnich pod-

kopów, stelniami zwanych, wody ściąga, kruszce osusza, i roboty górnicze ułatwia.

Siedm takich podkopów, to iest: w Miedzianey Górze, w Miedziance, w Płaczkach, w Kamienney Górze, w Łukowie, w Strzeszowicach, w Dąbrowie, iedne iuż ukończone, inne znacznie posunięte, i coraz daley nad tysiąc sążni postępuiące, [illegible] się wzorem których iuż partykularni naśladować zaczęli. W dozorstwach Suchedniowskiem i Samsonowskiem nie było wielkich pieców, a i te, które pozostały małe i nie wiele pożyteczne; równie z innemi zakładami kuźnie hut i innych fabryk żelaznych nawalnemi wodami poznoszone były; te wszystkie, iedne ponaprawiano inne z gruntu dźwigniono, nowe dwa wielkie piece założono, fabrykę kos i sierpów wystawiono, dwie szlufiernie wystawiono, cynownia do pobielania blach wzniesiona, domy mieszkalne dla hutników, kuźniarzy i innych rzemieślników zbudowane, dwie gisernie urządzone, postawiły te dwa dozorstwa w stanie wydania żelaza surowego cet. 20778 funtów 40, żelaza kutego cet. 12325, a w narzędziach znaczną iego ilość.

W dozorstwie Miedziano - górskim upadła dawna huta do pierwszego przetapiania rud z miedzianey gory potrzebna, nowa z gruntu została wzniesiona, przy niey wymurowane są magazyny do składu kruszców, do składów węgli, do rosztowania rud, i domy mieszkalne dla rzemieślników.

W dozorstwie Olkusko - Siewierskiem odkryto nową kopalnię Galmanu. Wymurowany został wielki gmach z wszystkiemi piecami do wytapiania cynku; huta ta iuż na rok 1818 do 6000 cet. zysku wydaie, a gdyby był odbyt większy, może do 10000 cet. dostarczyć. Obok huty cynku w Dąbrowie zakłada się fabryka ałunu, do czego są iuż wielkie poczynione przygotowania, w zapasie znayduie się popiołów przeszło 4000 korcy. W temże dozorstwie są dwie wielkie kopalnie węgli kamiennych założone, z tych wydobyto 108000 korcy węgla twardego, a 59000 korcy miałkiego. Obfitość węgla tam iest tak znaczna, iż cały kray będzie mógł bydź węglem opatrzony, skoro rzeka Przemsza do Wisły wchodząca spławną będzie, do czego, iak się wyżey rzekło, iuż są przedsięwzięte roboty.

W temże dozorstwie na rozpoznawanie Olkusza znaczne łożone były koszta w zamiarze zebrania dokładnych i niezawodnych wiadomości, dla ułożenia ogólnego planu robot około odkrycia tey zapadłey i zalaney kopalni. Doświadczenia tegoroczne do 30000 kosztowały. Dotąd nie było ieszcze w naszym kraiu huty rafineryi różnych zmieszanych kruszców, iakie znayduią się szczególniey w naszych kopalniach miedzianogórskich. Takowa huta kosztowna, z wszystkiemi w niey potrzebnemi piecami, iuż iest w Białogorach wymurowana i całkiem skończona. Wydała przy pierwszem swem rozpoczęciu miedzi 107 cetnarów, srebra czystego 23 grzywny 11 3/4 łota. Na rok zaś 1818 wydać może 600 cet. miedzi, 500 grzywien srebra. Obok tey huty muruie się teraz fabryka mosiędzu, i iuż są podkopane kanały, przysposobiony materyał do wymurowania wielkiey walcowni blach zynkowych, miedzianych, i żelaznych; również przy tym nowym zakładzie wiele pobudowano mieszkań dla potrzebnych officyalistów i robotników.

Ponieważ wszystkie te okolice obfituią w kamień do murowania przydatny, przeto założone są trzy wielkie cegielnie do robienia dachowek, aby murowane domy mogły bydź dachówką pokryte.

Nadto, w dobrach górniczych folwark Masłów z gumnami i oborami wymurowany został. W ostatnim roku budowle te kosztowały przeszło 250000, co koniecznie postęp gornictwa wstrzymuie, gdyż massa dochodów od właściwego przeznaczenia swego oderwana, na zakładowe budowy obroconą bydź musi.

Skoro pierwiastki takim postępnym posunęły się krokiem, zapewne dalsze usiłowania iuż na ubitszym torze czynione, coraz większe rokuią nadzieie. W roku przeszłym dobra górnicze przez nadzwyczayne gradobicie znaczną poniosły klęskę, pomoc Rządowa stała się dla nich konieczną i dla podźwignienia gospodarstwa i dla zabezpieczenia nakładów na kopalnie, na zakwitnienie których dzieli się baczność i staranność Dyrekcyi gorniczey.

Dyrekcya Policyi i Poczt.

Te wszystkie początki zakwitaiącey pomyślności pod czuyną tylko bacznością i opieką wzrostu nabrać mogą. Obowiązek ten w wydziale policyi umieszczony, z dwóch tych biegnących lat następuiący wystawia obraz.

Urodzaie w obydwóch biegnących latach acz mierne przecież nie tylko na wewnętrzną konsumpcyą dostateczne, lecz i znacznego wywozu zboża za granicę dozwoliły; i kiedy wielu Państwom klęski i niedostatki zagroziły, nasz kray z mieyscową korzyścią i sąsiedzkie i odlegleysze kraie mógł wspomodz własnemi płodami; a nawet, gdy z strony Prus wywoz

zboża zakazanym został, Rząd Polski praw wzaiemności użyć nie potrzebował. Choroby zaraźliwe na ludzi i bydło nie były tak rozciągłemi, aby godną wspomnienia klęskę zrządziły.

Gdzieniegdzie zrządzone szkody burzami i gradobiciem, dla kilkunastu włości zgubne, znacznego w ogóle kraiu nieprzyniosły uszkodzenia.

Nayznacznieysze w roku 1817 kray ten dotknęły klęski wynikłe z pożarów. Oprócz pięciu pożarów wydarzonych w stolicy, które przy czynności i porządku ugaszone zostały, 25 miast i 244 wsiów, nie bez znaczney szkody w części go doświadczały. Bolimów, Żarnowice, Piątek, Skierniewice, znacznieysze poniosły straty; ku wsparciu ich wezwano mieszkańców do dobrowolney składki; zdarzenia te przy utrzymaniu szczególniey w miastach w porządku ogniowych narzędzi wydarzone, zniewalaią uznać zbawienność postanowienia 3 Lutego 1816, przez które zakazano budowania drewnianych domów w większych miastach, reparowania starych, a dla zachęcenia do murowania nie tylko dano pomoc, lecz nowe budowle od kwaterunków i innych ciężarow uwolniono. Te same zamiary skłoniły władze mieyscowe w Woiewództwie, do uprzątnienia zacieśnionych i wązkich ulic, sklepów i budów Żydowskich, co nie tylko w Warszawie, lecz w Lublinie, w Kaliszu i innych miastach dopełnionem zostało z dogodzeniem bezpieczeństwu, wygodzie i zdrowiu ludzkiemu; baczność na to bezpieczeństwo radziła obeyrzeć się na wiele domów publicznych zwaliskami grożących tak w mieście iako też po traktach, a których dźwignienia w wielu niemożność, w więcey mieyscach niedbałość odmawiała. Postanowienie w tym względzie 27. Maia 1817 miało ten cel zbawienny; atoli instrukcye oddzielne musiały wstrzymać arbitralne niektórych urzędników z błędnego tłumaczenia wynikłe kroki.

Bezpieczeństwo i spokoyność w przeciągu tych dwóch lat nigdzie naruszoną nie była chybaby za nie poczytać odkryte w Powiatach Kaliskim, Zgierskim i Lipnowskim schadzki kilkunastu zbrodniarzy, lub uwiedzenie przez kilku niespokoynych ludzi niektórych włościańskich gromad, co wszystko natychmiast wyśledzone i skarcone, sprawców zaburzenia przed sądami i prawem postawiło. Między zbrodniarzami, od których żadne nayrządnieysze towarzystwo skutkiem skłonności ludzkich wolne nie iest, nayznacznieysze, lecz nie nayczęstsze, są zaboystwa.

Pohamowano włoczęgostwo, tak przez ogólne obostrzenie policyi, iako też szczególniey w stolicy przez pomoc towarzystwa dobroczynności, którego czynna i przykładna gorliwość ulgę czyni cierpiącey ludzkości, i porządkowi kraiowemu pomagać nieprzestaie.

Urządzone postanowieniem 9 Grudnia 1817 szpitale, ustanowienie przy Kommissyi Rządowey Rady ogólney w stolicy, a Rad szczególnych przy Kommissyach Woiewodzkich które się trudnią dozorem i opieką szpitalów, przepisane prawidła do zachowania się w przyymowaniu chorych — użyczone zasiłki w pieniądzach ze skarbu z dodatków pięciogroszowych do biletów, i zapisów testamentowych — udzielone wsparcie w dźwignieniu murów — dana pomoc do odbierania dochodów w tych uchronach wzniesionych przez dobroczynność dla nieszczęścia i nędzy, uprzątnęły wszystkie zawady do ścisłego wypełnienia przyiętych dla ludzkości obowiązków, które z pod czuynego rządu oka nigdy nie wychodzą. Każdego roku uiszczano się w summach na wsparcie szpitali przeznaczonych.

Jako to dla szpitali:

Dzieciątka Jezus rocznie . . .	zł. 91524
Swiętego Łazarza	— 50000
Braci miłosierdzia	— 3600
Siostr miłosierdzia w Lublinie . .	— 1200
— — — Płocku . . .	— 1200
— — — Pułtusku . .	— 1800
— — — Szczebrzeszynie	— 4000
Fundusz 5 groszy od biletów teatralnych przyniósł w r. 1816 . . .	— 30359
— — — roku 1817	— 19704
Zapisy testamentowe przyniosły	
— — — — w r. 1816	— 105000
— — — — — 1817	— 31600

Oprócz summ, iakie w podziale na każdy w szczególności szpital wypadły, Szpital S. Łazarza otrzymał w nadzwyczaynych funduszach

wsparcie w roku 1816	— 10000
— — — 1818	— 10783

Szpital ten inną teraz wystawia postać w rozrządzeniu budowy, w sprzętach służących ku chorych wygodzie.

W roku 1816 dzieci podrzuconych u Dzieciątka Jezus było

W roku 1816 dzieci podrzuconych u Dzieciątka Jezus było	1945
Z tych umarło	815
Wyszło	481
Pozostało na rok 1817	652
Przybyło w roku 1817	1110
Wyszło	578
Umarło	678
Pozostało	506

H 2

Chorych było ogółem w szpitalach głównieyszych Warszawskich

w roku 1816	2852
w roku 1817	4469
Umarło	595
Wyzdrowiało	2791
Zostało w szpitalach	1083

W całym kraiu po szpitalach umieszczonych liczba dla niedostatku szpitalów mnieyszą będzie od tey którą stolica wystawiła.

Więzienia ieszcze nie mogły bydź tak urządzonemi (iak się to pod Wydziałem Sprawiedliwości rzekło) aby wymaganym przez prawa skutkom odpowiedziały. W ośmiu Woiewództwach liczy się ich 21 tak kryminalnych iak poprawczych. Jaka napełniała ie liczba więźniów, pod Kommissyą Sprawiedliwości wyrażonem zostało. Dochód na ich utrzymanie z skarbu w summie 590000 przeznaczony powiększył się zarobkiem tychże więźniów około dróg:

w roku 1816 summą zł.	29001
w roku 1817 — —	28407

Urządzenie i reparacye tychże więzień w tych dwóch latach ograniczaią się na zreparowaniu dwóch domów w Warszawie, Kary i Poprawy, oraz Prochowni.

Na podźwignionych więzieniach w Lublinie, Zamościu, Łomży zamierzonem iest przeniesienie więzienia z Kielc do Radomia, równie iak wystawienie więzienia w Chęcinach, z którego więźnie do pracy około marmorów w bliskości tey kopalni użytemi bydźby mogli.

Zabezpieczenie więzień i więźniów już to przez wyiednanie straży i weteranów — już to przez użycie stróżów płatnych — gdzieby pomoc ta z strony woyska dostateczną bydź nie mogła — zaniedbanem nie było.

Zabezpieczenie i ochrona zdrowia ludzkiego w nowym podziale kraiu, do nowych zakresów Woiewództw i Obwodów zastosowane zostały.

Doktorowie medycyny, chirurgii i akuszeryi, dostateczna liczba aptek po Woiewództwach i Obwodach potrzebny ratunek zapewniaią: a urządzenie Policyi Lekarskiey postanowieniem z dnia 21. Czerwca 1817, wyszłe przepisy w nich examinów, składy rady ogólney lekarskiey przy uniwersytecie umieszczoney, zaręczaią kraiowi nabycie biegłych lekarzy, a od nieumieiętnych osłonę nieświadomey ludzkości.

W roku 1816 udowodnili zdatność swoię

4. Doktorów medycyny.
4. Chirurgów.
15. Aptekarzy.
2. Na Fizyków Woiewodzkich.
1. Na okulistę.

W roku 1817 na Fizyków Woiewodzkich	4
— Chirurgów	3
— Obwodowych lekar.	22
— Doktorów medycyny	3
— Akuszerki	35
— Aptekarzy	14

W roku 1816 zaszczepiono ospy kr. 43004.

W roku 1817 dla nienadsyłanych ze wszystkich stron rapportów z pewnością oznaczona ilość osób bydź nie może, nie mnieysza atoli będzie od poprzedzaiącego roku.

Instytut tego zbawiennego przedsięwzięcia trudni się ciągle środkami skutecznego rozkrzewienia tego zachowawczego odkrycia, a szczepiących lekarzy do czynności zachęca nagroda, która w summie 8000 złotych na ten cel przeznaczona, między naypilnieyszych dzieloną była.

Uwagi, które o skłonnościach, i słabościach ludzkich zbierać ma obszerne pole każda policya kraiowa, skłoniły ią do zwrocenia czynnego oka na służących.

Zepsucie obyczaiów tego zbioru ludzi, którzy po miastach odrębną prawie składaią klassę, częste ich przenoszenie się za pobłażaiącemi prywatnych osób zaświadczeniami z mieysca na mieysce, łatwość wyiednania lub nabycia tych zaświadczeń a ztąd zawód publiczny ufnosci, znalazły w postanowieniu z dnia 26. Kwietnia 1817 zaradzenie, którego przepisy wyraźnie odznaczaiąc obowiązki łączące sług z panami, zabezpieczyły obydwom ochronę od wzaiemney samowolności, a sług pod ścisleysze oko policyi zaięły.

P o c z t a.

Główny przedmiot posługi i wygody kraiowey, iedno z ogniw związku Europeyskiey społeczności, którego iak dobrych tak złych urządzeń skutki sięgaią za zakresy granic kraiowych, iedno z źródeł dochodów skarbowych, wpływem woyny do smutnego stanu przywiedziona, wzywała zabezpieczenia powierzonych sobie taiemnic; porządku czynnościom, regularności służbie, powinności kommunikacyom, aby stała się prawdziwą posługą kraiu i pomocą skarbowi; w roku 1814 deficit w kassie poczty wyniosło złot. 218,381 gr. 22 1/2. Z początkiem roku konstytucyynego przez gorliwe iey urządzenie przywrócona do karbów rozprzężonego porządku, przez uporządkowanie stacyy pocztowych, zapewnienie lepszey usługi, przy wzniesieniu lub zniżeniu dodat-

ków opłat ubezpieczenie powierzonych transportów kaucyami składanemi w gotowiźnie przez Pocztmistra, przy wprowadzeniu nakoniec oszczędności 251000 wynoszącey, iuż z końcem roku 1816 mogła się poszczycić dokładnością służby, a sposobnością przykładania się do kraiowego dochodu. Roku atoli dopiero 1817 wydanym pod dniem 21. Czerwca postanowieniem, przywodząc do skutku iescze za Xięztwa Warszawskiego zamierzone urządzenia, które wszystkim częściom iey składu przepisuiąc prawidła, nietylko ubespieczyły posługę i wygodę publiczną, lecz postawiły ią w tym stanie, iż w 3ch kwartałach nowego zarządzenia, oprócz wydaney na początkowe zakłady porządków summy 103078 złot. mogła okazać superaty dochodu 150,000 złot. w którą nie wchodzi summa 57,665 na wystawienie budowli pocztowych w kraiu wyznaczona, a których summa 140,962 iuż do kassy skarbowey wpłynęła.

Trakty główne wszystkie opatrzone w dogodną ilość stacyy. Stacye w dostateczną ile bydź może liczbę koni, wozy pocztowe do wygody transportów i osób przeieżdzaiących w kształcie swoim zastosowane, prywatne i publiczne korrespondencye przez zapisywanie daty na kopertach listów od zawodu ubezpieczone, opłata ich między oddaiącego i odbieraiącego podzielona; przeieżdżaiący od samowolności Pocztmistrzów zasłoniony; dochody pocztowe od przeszkody i straty ochronione, oto są zalety nowego urządzenia. Wszystko czas i doświadczenie doskonali; iak do wprowadzenia tych prawideł przewodniczyło doświadczenie, tak też doświadczenie może odkryć potrzeby ich zmian lub ulepszenia; rząd ani skwapliwym do odmian, ani upornym przy dawnych środkach bydź nie może. Pożytek i dobro kraiu będzie iedynym iego przewodnikiem. Jeżeli łatwość obszernieyszey z kraiami graniczącemi kommunikacyi powiększała dochód Poczty; droższemi ona obdarzyła korzyściami związki handlowe i familiyne.

Skutek to iest nowego W. C. K. Mości dobrodzieystwa; traktaty zapewniły wolną kommunikacyą między mieszkańcami Polski. W. C. Król. Mość poddanym swoim obydwóch Państw sposobność przeieżdzania granic tak ułatwić dozwoliłeś, iż się im zdaią bydź iednego kraiu mieszkańcami. Wzór który dadź raczyłeś, wznieca nadzieie podobney z strony sąsiadów dla Polaków względności.

Paszporty z tego względu, których wydanie iest iednym z środków porządku i bezpieczeństwa, uczyniły czystego do skarbu dochodu z opłaty 6ciu złotych od każdego policzaney.

w roku 1816 . . . . . . Zł. 41850.
— 1817 . . . . . . Zł. 40400.

Nakoniec, do zbioru tego czynności Kommissyi Spraw Wewnętrznych dodadź należy, iż w przeciągu tych dwóch lat, na mieysce odpuszczonych od woyska wydała popisowych 11000 głów.

Wydział Kommissyi Woyny.

Rzut oka na Woysko Narodowe, na iego postać, porządek i karność, wymówniey zastąpiłby tę kartę, która ma obeymować i przed oczy W. C. K. Mości wystawić cały system urządzeń woyskowych, iako przyczynę szczęśliwych skutków, któremi wspaniała opieka i niezmordowana czynność Nayiaśnieyszego W. C. K. Mci Brata, a Naczelnego Wodza, Kray Polski obdarza. Czytać ią będzie Naród zgromadzony i przeymie się wdzięcznością i za ten zaszczyt, który woysko iego odnosi, i za te korzyści, iakie na niego z dobrze urządzoney i silnie dozorowaney administracyi spływaią.

Pożytek wynikaiący z teraźnieyszego sposobu żywienia żołnierza.

Żywienie żołnierza, dogodnością swoią dzieli korzyści między kray i iego obrońców.

Żołnierz niepobiera teraz żadney żywności w naturze, utrzymuie się z żołdu dziennego piętnastu groszy, zaś 16 w Warszawie, a pół grosza odbiera za wynagrodzenie opłaty podatku konsumpcyynego.

Dozór nad wydatkami żołnierza przez dowodców korpusów, oszczędność wprowadzona przez potrzebę gospodarstwa, czynione zapasy rozmaitey żywności, z doświadczenia okazały, iż przy staranności Dowodców dobrze wyżywionym bydź może.

Sposób ten utrzymania woyska wszelką przynosi oszczędność dla skarbu, w porównaniu kosztu, iaki za Xięztwa Warszawskiego na ten cel wykładał.

Wtenczas żołnierz pobierał groszy 12 na dzień prócz racyi chleba, 3ch groszy dodatkowych na dzień pod nazwiskiem pain de Soupe.

Według więc średniey proporcyi, żołd żołnierski za czasów Xięztwa wynosił na dzień groszy 16, a gdy racya żołnierska w roku 1811 na dzień ceniona była po groszy 5, wypada, iż oszczędność z żołdu i żywności wynikaiąca do 2,000,000 złot. pols. zarachowaną

bydź może, a dodawszy, że żołnierz na stopie woyny w roku 1812 prócz soli, wódki i leguminy, większą niż w czasie pokoiu pobierał racyą chleba i mięsa, wzwyż wyrażoną oszczędność śmiało o drugie tyle godzi się podnieść.

Prócz tego zaprowadzenie magazynów żywności, utrzymanie onych po wszystkich etapach, potrzeba wynajęcia wielu domów prywatnych na składy, opłacenie urzędników i officyalistów Magazynowych, trudność dozorowania rachunkowości, przewoz żywności, wystawiały skarb na niezmierne wydatki. Dostawianie żywności do magazynów lub na mieysce przeznaczone, nayczęściey w czasie złey drogi lub roboty około roli uskuteczniane, spory o gatunek i wagę dostarczonych przedmiotów, rozmaite nadużycia, które się wcinęły, i którym Rząd mimo dokładney organizacyi zapobiedz nie był w stanie, ileż nie sprowadziły uciążliwości, ileż nie ściągnęły skutków Skarbowi i mieszkańcom szkodliwych.

Oszczędność dla Skarbu i ulga dla Obywatela wynikaiąca z nowo wprowadzonego sposobu pobierania furażu.

Z dniem pierwszym Stycznia 1817 roku wprowadzone zostało nowe urządzenie furażu, według którego racye iego, stosownie do obfitości urodzaiów, iako też położenia Województw ocenione zostały.

Na rok bieżący furaż według wzmiankowaney zasady z niektóremi odmianami doświadczeniem wspartemi, dla woyska iest zapewnionym, i lubo ceny racyów furażu, nie tylko ze względem na położenie mieysc, lecz i na czas, w którym cena znacznie się podnosi oznaczenie odebrały, przecież mimo tegoroczney drogości, furaż iak naytaniey dla skarbu przychodzi.

Za czasów Xięztwa Warszawskiego furaż w naturze był dostawiany; te same niedogodności towarzyszyły mu, iakie wyżey pod żywnością wyrażonemi zostały; dziś płacony w gotowych pieniądzach, i od tych nieprzyiemności mieszkańców uwalnia, i podobne dobrodzieystwo im zapewnia; racya furażu, mimo teraźnieyszey drogości owsa, naywięcey złoty i groszy 15 kosztuie.

Ulga dla mieszkańców pochodząca z zmnieyszenia kwater, iako też światła i opału, z powodu wybudowania, reparacyi i korzystnego zakupienia budowli woyskowych.

Kiedy zupełne uwolnienie od kwater z położenia kraiu i skarbu, i z samey krótkości czasu przyyść nie mogło do skutku, ulga z ich zmnieyszenia, iako też opału i światła, tak z powodu wybudowania, iako też reparacyi, korzystnie dla skarbu nabytych budowli, zaprzeczoną bydź nie może.

Wszyscy Officerowie bez woyska, zamiast kwatery, opału i światła w naturze, odbieraią wynagrodzenie w pieniądzach, Officerowie zaś z pułków liniiowych maią wynagrodzenie tylko za opał i światło. Takowe wynagrodzenie iest tak ściśle wyrachowane, iż mniey więcey każden z swego żołdu dodać musi. Nad to postanowienie nie masz nic dogodnieyszego dla kraiu, albowiem mieszkańcy niebędąc obowiązanymi w tak znaczney części dostarczać kwater Officerom, doznaią ulgi w ciężarze, który ich dotąd uciskał, i mogą przez to większe z swych własności ciągnąć korzyści.

Opał, światło i słoma na posłanie są woysku zapewnione przez oddzielne urządzenie.

Mieszkańcy, których ciężar bez różnicy uciskał, czuią i czuć będą niewygasłą wdzięczność dla Nayiaśn. Brata W. C. K. Mości W. Xiążęcia za wydane rozkazy do Kommissyi Woyny, w celu przyniesienia im ulgi.

Kommissyia Rządowa Woyny wszelkiego dołożyła starania, ażeby koszary i inne zabudowania woyskowe, ile bydź może nayrychley, w iak naylepszym postawić stanie. Kilka zabudowań za naykorzystnieyszą cenę dla skarbu zakupionych zostało, znaczna liczba uieżdżalni w Woiewództwach Mazowieckiem Podlaskiem, Lubelskiem i Kaliskiem iuż iest wystawiona; budowanie staien dla całey Jazdy i Artyleryi, iako też Koszar na ieden Pułk Jazdy w Łowiczu, wkrótce rozpoczętem zostanie.

Skutkiem poczynionych przerobień iest, że w budowlach woyskowych dziś exystniących w Warszawie, Pradze, Zamościu, Lublinie, Modlinie, Łęczycy i Serocku, mieści się 16,573 głów, i 2,240 koni, gdy tymczasem w latach 1811 i 1812 nie mieściło się więcey iak 10,977 ludzi i 1074 koni; środek ten równie dla kraiu iak dla mieszkańców zbawienny, przyniosł nadto pod względem karności woyskowey naypomyślnieysze skutki.

Użyteczność urządzenia względem podwód kraiowych.

Dostarczenie podwód dla woyska było bez żadney wątpliwości uciążliwem dla mieszkańców, szkodliwem rolnictwu.

Pomiędzy dobrodzieystwy, iakich doznała klassa rolnicza, urządzenie względem podwód iest iednem z nayważnieyszych. Już więcey rolnik od prac swych nie iest odrywany, ani do bezpłatnego dostarczania podwód zmuszony; i nie tylko prawo żądania podwód, iako też ich liczba, stosownie do potrzeby woyska iak nayskrupulatniey została wyrachowana, ale nadto przy zapewnieniu opłaty po złotym iednym od mili za każdą parokonną podwodę temże urządzeniem ustanowioney i ściśle przestrzeganey, Rząd zapobiegł stratom, na iakie rolnicy z powodu dostarczania podwód byli wystawieni; oraz nadużyciom, na które ronlictwo utyskiwać mogło; i tu Narodowa wdzięczność nie dozwala zamilczeć względnych dla kraiu rolniczego Jego Cesarzowicowskiey Mości W. Xcia Naczelnego Wodza wspaniałych zamiarów. Pragnąc (ile to bydź mogło) przynieść ulgę mieszkańcóm w ciężarach, iakim dotąd w tym razie ulegali, postawił tym celem korpusy w możności zaopatrzenia się (poczynaiąc od dnia 1go Kwietnia r. b.) w potrzebną liczbę koni pociągowych. Od tey więc epoki potrzeba podwód tak znacznie zmnieyszy się, że ieden Pułk, który teraz w swem stanowisku ma prawo do 20 podwód, nie będzie ich poźniey mocen żądać więcey nad cztery.

Korzyści z zniesienia Gwardyi Narodowey.

Zniesienie Gwardyi Narodowey uwalniaiąc mieszkańców od powinności uciążliwey, do iakiey bez istotnego użytku dla kraiu pociąganemi byli, wiele się do ich szczęśliwszey doli przyłożyło. Przepisy nowey organizacyi woyska spokoyność zapewniły mieszkańcom, usuwaiąc powody, które wieloliczne a częstokroć słuszne przyczyny do skarg dawały. Zastąpienie Gwardyi Narodowey częścią przez Woysko liniiowe, a częścią przez Korpus Weteranów i Zandarmeryi według nowych zasad ustanowioney, zapewniło rękodzielniom korzyści, których od tak dawna pozbawionemi były przez służbę Gwardyi Narodowey, co się do upadku tylu miast przykładała.

Wpływ korzystny Dekretu względem zaciągu woyska, na rolnictwo, przemysł, nauki i rękodzieła.

Zaciąg woyska oparty na zasadach zgodnych z dobroczynnemi widokami W. C. K. Mości szczególnieyszey godzien iest uwagi, albowiem zamiast stania się szkodliwym zaludnieniu dopomaga owszem takowemu, stawiaiąc stan małżeński w liczbie powodów uwalniaiących od służby woyskowey tych, którzy ieszcze spisem woyskowym nie są obięci. Inne zaś wyłączenia Dekretem W. C. K. Mości przewidziane, odpowiadaiąc równie tymże widokom, nietamuią wzrostu rękodzieł, rolnictwa i postępu nauk w kraiu. Szczególna opieka nad powołanemi do kształcenia młodzieży, tudzież zakładaiącemi rękodzielnie, i nakoniec nad wszystkiemi osobami, których zatrudnienia dążą do pomyślności ogólney: są to korzyści odięte woyskowemu popisowi, a dodane przemysłowi i rolnictwu; są to ofiary obrony powszechney dla szczęśliwości wwnętrzney kraiu uczynione.

Stan rolniczy iako naylicznieyszy w kraiu, a który po większey części do iego należy obrony, czuiąc również wielkość dobrodzieystw Monarchy z wyłączeń, iakie mu są udzielone, pochodzących, tem mocniey po wołanie swoie zamiłuie. 14,199 ludzi, którzy czas swóy w woysku wysłużyli, wróciło na łono własnych familiy, i nie należąc do obrony Kraiu, w innym zawodzie do iego pomyślności przykładać się będą.

Oszczędność z zniesienia stałych Lazaretów wynikaiąca.

Zniesienie stałych Lazaretów bez zmnieyszenia winnego cierpiącey ludzkości względu, do oszczędności Skarbu znacznie się przykłada.

Sposób teraźnieyszy opatrywania chorego żołnierza nie tylko zapewnia nayusilnieysze około niego starania, ale nadto cierpienia iego osładza, Jawnym są tego dowodem skutki przeświadczaiące o ciągłey i pieczołowitey z strony naywyższey władzy woyskowey troskliwości.

Założenia główney Apteki w Warszawie znaczne z względu na zdrowie żołnierza przynosi korzyści, a to tak z powodu szybkości z iaką lekarstwa są mu dostarczane, iako też z powodu ich dobroci. Że zaś wspomniona Apteka takowe lekarstwa dostarcza o 50 od sta taniey niżeliby ich można dostać gdzieindziey, ztąd wielka dla Skarbu korzyść wynika.

Zmiana szpitali stałych na szpitale pułkowe przynosi dla kraiu pewną oszczędność. Podług zasad przyiętych dla służby zdrowia w bywszem Xięztwie Warszawskiem, wydatek na utrzymanie szpitalów rachowany, podług stanu teraźnieyszego Woyska, wynosiłby (wyiąwszy Officerów,) 933,479 zł. 15 gr. gdy teraz pomieniony wydatek nie przechodzi summy 359,035 zł.; przynosi więc w korzyści summę 574,444 zł. 15 gr. Co wykazy dowodzą.

Oszczędność pochodząca z ubioru i oporządzenia Woyska.

Ta sama oszczędność przewodniczyła w ubiorze i oporządzeniu woyska, od naydrobnieyszych szczegółów, taka w ubiorze i oporządzeniu żołnierza iest iednostayność i dokładność, iż wszelkie dawniey wydawane przepisy w tey mierze ustąpić muszą, tym które przy teraźnieyszey Organizacyi Woyska ogłone zostały. Koszta na ubieranie i oporządzenie żołnierza, według dawnieyszego etatu do równey ilości głów zastosowany, wykazuie oszczędności zł. pol. 688,729 gr. 13 den 6 1/2. Głównieysza przyczyna tey oszczędności pochodzi z przedłużenia trwałości różnych przedmiotów służących do ubioru żołnierza, któren iednak na sposobie ubrania się ze wszech miar zyskał.

Nadto, przedsiewzięte są iuż środki, aby sukno białe i szaraczkowe w całkowitości, a kolorowe w znaczney części (ile fabryki Kraiowe wyrabiać mogą) w nich zakupowane zostało; przez co fabryki wzrost swóy wezmą.

Korpus Weteranów i Inwalidów.

Wysłużonym woiownikom należy od Kraiu zapewnienie spoczynku, wygody i swobodnego bytu. Jest to święty dług wdzięczney Oyczyzny dla naydroższych iey dzieci, co za nię piersi swoie na groty śmierci wystawiali i co ią kosztem kalectwa i blizn szlachetnych świetną okryli chwałą. W uiszczeniu tych prawideł umieszczono w Korpusie Weteranów i Inwalidów w roku 1814 i 1815 Officerów 146 Podofficerów i żołnierzy 501, którzy z powodu wypadków woyny znaydowali się we Francyi lub w innych Kraiach. W roku 1816 i 1817 Officerów 49 i 583 Podofficerów i żołnierzy wcielono w nagrodę ich zasług w pomieniony Korpus.

Wynagrodzenie na raz ieden płacone.

Gdy wszyscy Officerowie z rozmaitych przyczyn przy teraźnieyszey nowey organizacyi niemogli bydź pomieszczonymi w Woysku, gdy wielu z nich nie kwalifikuiąc się do Weteranów i Inwalidów, w ten Korpus wcielonymi nie zostało, i gdy wielka część Officerów okazać nie mogła prawa do pobierania pensyi dożywotniey, postanowiono, aby tym woyskowym w miarę ich służby i ran otrzymanych, stosownie do przepisu w tey mierze ustanowionego, wynagrodzenie naraz ieden wypłacone zastało, przez co choć w części sposób utrzymania ich zapewnionym zostal.

Pensye odstawkowe.

Wielu Officerów, którzy stali się niezdolnemi do służby i niemieli prawa do umieszczenia w Korpusie Inwalidów i Weteranów, otrzymali pensye odstawkowe; wydatek takowy wynosi rocznie 315,388 zł. 6. gr. 12. den.

Zachowanie dawnego żołdu.

Organizacya teraźnieysza woyska ma różniące się zasady od dawney, i nieobeymnie w każdym stopniu równey liczby Officerów. Raczyłeś W. C. K. Mość zachować płacę tym Officerom, którzy w komplet woyska umieszczonymi bydź nie mogli. Rozciągnąłeś oraz też samę łaskę i na Officerów, którzy z zagraniczney służby stosownie do W. C. K. Mości rozkazu do Kraiu powrócili, i czynnie w woysku służyć nie mogą. Podobnych względów doznali także i Urzędnicy woyskowi, którzy w mieyscu funkcyy w nowey organizacyi nieistnieiących otrzymali inne posady, przy zachowaniu aż do nowego postąpienia płacy dawniey przez nich pobieraney, a któren wydatek wynosi na rok summę zł. pol. 620,686.

Pensya wdowom po woyskowych przeznaczona.

Raczyłeś W C. K. Mość zwrócić litościwe oko na żony poległych w boiu rycerzy; to, co im Oyczyzna przyrzekła, raczyłeś Dekretem swoim 30. Sierpnia 1814 zaręczyć i zapewnić; summa na ten przedmiot miesięcznie zł. pol. 5,891 przeznaczoną została.

Pensye takowych osób tak tych, których lista W. C. K. Mości przez Senatora Wawrzeckiego podaną została, iako też tych, którzy ie według nowych zasad otrzymali, wynoszą na rok 23,859.

Zapłata dla woyska.

Wspaniałości iedynie W. C. K. Mości iak swóy utwor, tak uzbroienie i utrzymanie woysko Narodowe iest winno; pierwiastkowy niedostatek Skarbu Królestwa niedał mu się w niczem uczuć do obecnego czasu; żołd go dochodził i dochodzi, wszystkie iego potrzeby opatrywanemi były i są. Srodki do tego użyte należą do wdzięczności Narodowey; która sercom zawsze przytomną bydź nieprzestanie.

Wszystkie pułki maią Kapelanów, aby żołnierzowi równie uczucia honoru iak uczucia powinności Chrześciańskich i w woynie i w pokoiu towarzyszyły. Wspaniałość W. C. K. Mości obdarzyła własnym kosztem kaplice obozowe we wszystkie sprzęty, których swięty obrządek wymagał.

(*Ciąg dalszy nastąpi.*)